

בארה של תורה

מאוצרותיו של הרב ראובן גולן שליט"א
מח"ס "בארה של תורה", "רביד הזהב" על הל' שבת, ו"לפלגות ראובן" על הל' פסח ויו"ט

העלון יו"ל ע"י מוסדות "דרכי תורה" - רחובות

לע"נ יחיאל בן סעדיה שעירי ז"ל | גליה בת עובדיה אהרוני ע"ה
אריאלה חיה בת אהובה רוזנפלד ע"ה | אביבה בת שושנה ישראלי ע"ה

פרשת
שופטים

דוא"ל להערות
ורשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com
051-8410805

גליזין 947

שערי שמים נפתחים מלמטה

בפתח פרשת שופטים נאמר "שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך" (דברים טז, יח).

רבי לוי יצחק מברדיצ'ב זע"א מבאר בספרו "קדושת לוי" את העומק הטמון בפסוק זה, ומלמדנו פרק מרתק על יכולת ההשפעה של האדם על מערכת המשפט העליונה בשמים:

בבוא יום הדין, הקדוש ברוך הוא שופט את ישראל מתוך גודל רחמיו וחסדיו. אולם, כדי להפעיל את מידת הדין והצדק באופן מלא, נדרשת תמיד "אתערותא דלתתא" – דחיפה ויחמה שמתחילות כאן אצלנו, בני האדם שעל האדמה.

כיצד מעוררים את החסד השמימי? כאשר אנו מתנהגים כאן למטה באהבה חיונה, נוהגים בחסד, ודנים כל איש מישראל לקף זכות. התנהגות זו מפעילה מידה כנגד מידה בשמים, ומעוררת את מידת החסד העליונה ללמד זכות גם על האדם עצמו ועל כלל ישראל.

ולאור זאת הפסוק "שופטים ושטרים תתן לך בכל שעריך" מתפרש בכך שהאדם הוא זה שמבין ויוצר את המשפט של מעלה. ה"שערים" הם דרכי ההתנהלות והמעשים של האדם בימיו, ודרך הוא קובע את אופי הדין והמשפט שיפתח מלמעלה.

הציור "שפטו את העם משפט צדק" מורה לכל אדם ללמד זכות וצדקה על כל זרע ישראל. בכך, האדם פותח את השערים העליונים ויוצא לבסוף זכאי בדין, בהתאם לכלל הנצחי שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו.

ההסתכלות העמוקה הזו מעניקה לנו כלים אדירים להתמודדות בימיו:

המפתח להצלחה בדין נמצא בידינו שלנו. אדם עשוי לחשוב שהגורלות והדינים בעולם מתנהלים במנותק ממנו. מלמד אותנו ה"קדושת לוי" שכל אחד מאיתנו מחזיק במפתח לשערי שמים. כאשר אנו בוחרים להסתכל בעין טובה על הזולת, לסגור ולחפש את הנקודה הטובה באחרים, אנו פותחים במו ידינו את השער העליון וממטירים ברכות על כלל ישראל.

המשוואה היא מדויקת ונצחית – במדה שאדם מודד מודדין לו. אם נחמיר ונשפוט את הסובבים אותנו לחומרה, ינהגו כן חלילה גם כלפינו; אך אם נרחיב את ליבנו, נדון לקף זכות ונאיר פנים, נזכה להוציא את עצמנו ואת כל סביבתנו זכאים בדין ברחמים גמורים.

השופט והשוטר שבתוכנו: הסוד לחיבור המנצח בין המוח ללב

בפתח פרשתנו אנו מצטווים: "שפטים ושטרים תתן לך בכל שעריך".

הגאון מקוה'גלוב רבי אריה צבי פרומר בספרו המופלא "ארץ צבי", לוקח אותנו למסע פנימי עמוק ומגלה לנו ש"השערים" הללו אינם רק שערי העיר הפזיזים, אלא השערים הפנימיים של כל אחד ואחד מאיתנו – פתחי הנפש, המחשבה והמעשה.

באדם עצמו קיימות שתי מערכות הנהגה מרכזיות:

השופט – הוא המוח: השכל המברר, השופט ומבין בעיני השכל מה ראוי ונכון לעשות, ומה ראוי שלא לעשות.

השוטר – הוא הלב: הרגש וכלי המעשה, שתפקידם להוציא לפועל את החלטות השכל, ממש כמו שוטר האוכף את פסק הדין של השופט ומכריח את האדם לקיימו.

אך כאן טמון האתגר הגדול של האנושות: לעיתים קרובות מדי ישנו נתק מוחלט בין השופט לשוטר. השכל מבין היטב מה נכון, אך הלב נמשך למקומות אחרים לגמרי.

ומהי העצה והתורה לכך? חז"ל במדרש (בראשית רבה פ, ב) אומרים כי "הסיף והספר ירדו כרוכים מן השמים". האדמו"ר מסוכטשוב בעל ה"אבני נזר" ביאר זאת על פי הגמרא במסכת עבודה זרה (ז ע"ב): "אי סיפא לא ספרא, ואי ספרא לא סיפא" (אם יש חרב אין ספר, ואם יש ספר אין חרב).

הוא הסביר כי ה"סיף" (החרב), שתפקידו לחתוך את הראש מן הגוף, מסמל מבחינה רוחנית את הנתק שבין המוח ללב. זהו המצב שבו אין המוח מאיר אל הלב, אף על פי שהאדם מבין בשכלו שאין ראוי לנהוג בדרך מסוימת, הלב עדיין חושק ומתאוה לדברים מבוזרים. זהו "חיתוך הראש מן הגוף".

כיצד מחברים מחדש את הראש לגוף? כיצד גורמים ללב להקשיב למוח?

התשובה היא: ה"ספרא" – ספר התורה!

התורה הקדושה אינה רק חכמה תיאורטית, אלא היא סגולה רוחנית עצומה הפועלת בנפש האדם. התורה מזככת את הלב ומכפיפה אותו להארת המוח. וזהו עומק המאמר: אם יש "ספרא" (עסק התורה) – אין "סיף" (מבטל הנתק והפירוד שבין המוח ללב).

בדומה לכך, בגמרא בעירובין (ע"א) מוזכר המושג "אינם בני תורה". ה"ארץ צבי" מודגיש בשם אדמו"ר פולין (החידושי הרי"ם והשפת אמת) שאין הכוונה בהכרח לאנשים שאינם לומדים כלל.

"בן תורה" אמיתי הוא מי שהתורה מעצבת את אישיותו, כמו בן המקבל מאביו ודומה לו ("ברא כרעא דאברהם" – הבן הוא רגלו של אביו). תלמיד חכם נקרא כך משום שהוא לומד מן החכמה באופן כזה שהלב שלו מקבל ומושפע ישירות מהמוח.

זהו החיבור המדויק להמשך הפסוק: "צדק צדק תרדף". הדרך היחידה להשיג את ההרמוניה הזו, שבה השופט (הלב) יבצע את פסק הדין של השופט (המוח) ללא שינוי, היא על ידי רדיפה בלתי פוסקת אחר ה"צדק" – לימוד התורה, שהיא הסגולה והכלי המאחד ביניהם.

כמה פעמים מצאנו את עצמנו אומרים: "אני יודע בשכל שזה לא טוב בשבילי, אבל הרגש חזק ממני?" או "אני מבין שצריך לנהוג אחרת, אבל קשה לי ליישם?" הפער בין הידע התיאורטי ליישום המעשי הוא האתגר הגדול ביותר של עבודת השם ושל החיים בכלל.

ה"ארץ צבי" מלמד אותנו סוד עצום: הפתרון לפער הזה אינו רק מלחמה בכוח הרצון, אלא חיבור למקור האור. כאשר אנו קובעים עתים לתורה, לומדים בהתמדה ומאפשרים למילים הקדושות לחדור לתוכנו, אנו בונים את הגשר בין המוח ללב. הלימוד היומיומי מזכך את הרגשות שלנו, מעדן את השאיפות שלנו, ומסייע לנו להפוך את השכל למנהיג האמיתי של הגוף.

חיים בן שמוחה כחודי ז"ל
שלמה בן נסים ז"ל

יעל מאשה יהודית בת
יעקב אהרן דייס ע"ה

רחמים (דמי) בן יוסף לביא ז"ל
גבריאל בן לאומה מימון ז"ל

יוסף בן סאלם
ושמועה אדואן ז"ל

גבריאל גמיל בן נארא חלפן ז"ל
משה בן חיים ז"ל

בואו נשתדל להפוך את הלימוד שלנו ל"ספרא" חי ומשפיע, שישכיח שלום פנימי בתוכנו, ויאפשר ללב לצעוד בבטחה בעקבות המוח.

שבטי ישראל באחדותם: הקשר העמוק בין אשכנז לספרד

רש"י פירש "לשבתך" – מלמד שמושיבין דיינין לכל שבט ושבט ובכל עיר ועיר.

הקשה הרמב"ן "ולא ידעתי פירוש דבר זה, כי כיון שמינינו ב"ד בכל עיר ועיר הרי בתי דינין רבים בכל שבט ושבט". וביאר, "אולי בא לומר, שאם היתה עיר אחת לשני שבטים כירושלים שיש בה חלק ליהודה ובנימין שיושיב בה שני בתי דינים".

ובספר 'אור החמה' מובא בשם רבי מאיר מאזוז ראש ישיבת כסא רחמים, שדברים אלה הם סעד וסמך למנהג המקודש בארץ ישראל: מינוי שני רבנים ראשיים – אחד ספרדי ואחד אשכנזי – היושבים יחד להנהיג הציבור באחדות ובכבוד הדדי.

ראש הישיבה חושף גילוי מרחיב המבוסס על ספרי הקדמונים (ובדומם ספר "קול ה'" וספר שבט יהודה): האשכנזים מוצאם הוא משבט בנימין, ולכן חותמים הם "הקטן". מלכים ודוחנים קדומים ממוצא זה התפזרו לארצות שמעבר לים – איטליה, גרמניה ואשכנז.

[ראש הישיבה כתב, שלכן קראה רחל לבנימין "בן אוני", ולבה ניבא ולא ידע מה ניבא על השואה האחרונה].

לעומתם, הספרדים: רובם ככולם ממצאצי שבט יהודה. ורגילים לחתום "הצעיר". [והדבר מרומז בפסוק (ישעיה ס, כב) "הקטן יהיה לאלף, והצעיר לגוי עצום"].

חיבור מופלא זה אינו מקרי. הוא מעגן בבדיית ההיסטורית שנכתבה בין יהונתן בן שאול (שבט בנימין) לבין דוד המלך (שבט יהודה): 'ה' יהיה ביני וביני ובין זרעי ובין זרעך עד עולם' (שמואל א' כ, מ"ב). יהונתן ציווה על דוד שלא יהיה לעולם מצב של נתק ובגידה בין שבט יהודה לבנימין. מכוח ברית נצחית זו, זכו שבטים אלו לחיות יחד במשך דורות רבים בגלות ובארץ ישראל, כאיש אחד בלב אחד.

[הרב מאזוז הוסיף בדרך צחות ש"ובין זרעי ובין זרעך" הוא ראשי תיבות "החז", מלשון "והחז" שהוא כינוי לאשכנזים].

הגיוון העדתי והשניוני במנהגים בין אשכנז לספרד אינם מהווים קרע או פירוד, אלא פסיפס מפואר המרכיב את נשמת האומה הישראלית. כאשר אנו רואים את החיבור ההיסטורי והרוחני בין שבט יהודה (ספרד) לשבט בנימין (אשכנז), אנו מבינים כי כוחנו באחדותנו. מתוך כבוד הדדי למסורות השונות, נמשך לאדריס את קרן התורה והיהדות בארצנו הקדושה מתוך אהבה ואחוה אמיתית.

שניים שהם אחד: הסוד הלשוני המסתתר בדיני עדים

בפרשתנו, פרשת שופטים, אנו נפגשים עם אחד הכללים היסודיים ביותר במשפט העברי – נחיצותם של העדים. אולם, במבט מדויק בפסוקי התורה, אנו מגלים שינוי לשוני מפתיע ומסקרן ביותר.

בפרק י"ז (פסוק ו'), העוסק בדיני נפשות (עונש מוות), נאמר "על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המות". לעומת זאת, בפרק י"ט (פסוק ט"ו), העוסק בדיני ממונות ודינים כלליים, משתנה הלשון: "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר".

והשאלה המתבקשת היא: מדוע בדיני נפשות נקטה התורה בלשון "שנים", ואילו בדיני ממונות נקטה בלשון "שני"? מה מסתתר מאחורי הבדל דק זה?

כדי להבין זאת, עלינו לצלול לחקירה למדנית עמוקה בגדרם של שני עדים. כאשר התורה דורשת שני עדים, מדי המהות של הדרישה הזו?

צד א': כל עד בפני עצמו מהווה "חצי הוכחה" (או ראיה עצמאית), והתורה פשוט דרשה שנאספו שתי ראיות נפרדות כדי להגיע לך הגדרה.

צד ב': עד אחד אינו נחשב לראיה כלל וכלל (אפס ראיה). רק כאשר שני העדים

מצטרפים יחד, נוצרת כאן ישות משפטית חדשה לגמרי שנקראת "עדות". הנפקא-מינה ההלכתית בין שני הצדדים הללו מתבטאת בהבדל שבין דיני ממונות לדיני נפשות:

בדיני ממונות – כל עד הוא כוח עצמאי: בממונות, גם לעד אחד יש כוח משפטי (הוא יכול להחייב את הנתבע שבוועד). כמו כן, קיימת הלכה של "עדות מיוחדת" – אם עד אחד ראה את המעשה מחלוף זה, ועד שני ראה מחלוף אחר בזמן אחר, עדותם מצטרפת והיא כשרה. מכאן שבדיני ממונות, כל עד הוא ראיה בפני עצמה, והתורה רק דרשה שנצטרף שתי ראיות נפרדות.

בדיני נפשות – העדים הם גוף אחד בלתי נפרד: בדיני נפשות, לעד יחיד אין שום משמעות או כוח משפטי. לכן, "עדות מיוחדת" פסולה בדיני נפשות! אם העדים לא ראו את המעשה יחד, באותו הזמן ובאותו המקום – אין כאן עדות. בדיני נפשות אנו זקוקים לראיה אחת מוכתבת, שנוצרת אך ורק מחיבורם של שני העדים ליחידה אחת.

הבחנה למדנית זו משתקפת באופן נפלא בדיוק הלשון של התורה:

המילה "שנים" מורה בתורה על שני דברים המהווים יחידה אחת בלתי נפרדת.

הדוגמה המובהקת לכך היא בציווי על המשכן: "ועשית שנים קרבים וזהב". הכרובים היו חייבים להיעשות מקשה אחת מתוך הכפרות – לא היה ניתן לעשות כרוב אחד בנפרד, הם היו מהות אחת שלמה. לכן בדיני נפשות, שבהם העדים חייבים להיות יחידה אחת, נאמר: "שנים עדים".

לעומת זאת, המילה "שני" (בסמיכות) מורה על שני פריטים נפרדים שאין ביניהם קשר מהותי. כך למשל נאמר בקדושת השבת: "ביום השבת שני כבשים". שני הכבשים הללו אינם מעבדים זה את זה, וכל אחד מהם הוא קורבן בפני עצמו. לכן בדיני ממונות, שבהם כל עד עומד בפני עצמו כראיה נפרדת, נאמר: "שני עדים".

את היסוד המבדיל הזה חידש רבי אליעזר סילבר, ושיבח וקילס את דבריו בעל ה"אור שמח", רבי מאיר שמחה מדווינסק.

מחוץ לגבולות המוכרים: הסוד של שבט לוי לעתיד לבוא

באחד ממכתביו המרתקים של האדמו"ר בעל ה"אמרי אמת" מגור אל חתנו, הוא משתף אותו בדו-שיח תורני עמוק שקיים עם גאון התורה, רבי אלחנן וסרמן מברנוביץ': "לאהבתך אכתוב מה שנשאתי ונתתי עם הרב ר' אלחנן וואסרמאן..."

רבי אלחנן הציג בפני האדמו"ר קושיה עצומה על שיטת הרשב"ם במסכת בבא בתרא (קכב, א) שלעתיד לבוא, יטול שבט לוי חלק בארץ ישראל. ולכאורה הרי התורה קובעת במפורש בפרשתנו (דברים י"ח, ב'): "וְנָחֳלָה לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקִרְבֵּי אֲנָחֵי!"

לפי הדעה המקובלת להלכה ש"מצוות אינן בטלות לעתיד לבוא", כיצד יתכן ששבט לוי יקבל נחלה בארץ? האם אין בכך משום עקידת לאו מפורש מהתורה? (קושיה עצומה זו מובאת גם בספר 'מנחת חינוך' במצווה תק"ד, וכן בקובץ שיעורים ב"ב אות ש"ע).

השיב לו האדמו"ר מגור בהדרגה נפלאה המבוססת על דברי המדרש שלעתיד לבוא יתרחש תהליך רוחני ופיזי של התרחבות עצומה: בית המקדש יתרחב ויתפשט לממדים של ירושלים של ימינו. ירושלים תתרחב ותתפרס על פני כל שטחה של ארץ ישראל כיום. וארץ ישראל כולה עתידה להתרחב ולהתפשט על פני העולם כולו!

לפי זה, מיישב האדמו"ר את הקושיה בצורה נפלאה: האיסור של התורה "ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו" מתייחס אך ורק לגבולותיה המקוריים של ארץ ישראל – אותם שטחים שחולקו לשבטים כנגיסתם לארץ בימי יהושע בן נון. באותם שטחים היסטוריים, אכן יישאר האיסור לנצח ושבט לוי לא יקבל בהם נחלה.

אולם, בכל אותם שטחים חדשים ועצומים שיתווספו לארץ ישראל לעתיד לבוא כתוצאה מהתרחבותה – שם לא חל האיסור, ובחלקים אלו יוכל שבט לוי ליטול חלק ונחלה!

רשימת השיעורים של הרב ראובן גולן שליט"א בביתנו "דרכי תורה" ימים א' ג' ד' – הלכות כשרות המטבח (לאחר ערבית בצאת הכוכבים) יום שלישי | "סמיכות הבר" | הלכות איסור וחיית | 20:30-21:30 יום רביעי | טו"ז בית יוסף הלכה למעשה | הלכות שבת | 20:30-21:30 יום חמישי | שיעור על פרשת השבוע | 17:20-18:00 שבת קודש | גמרא "מסכת מגילה" | 16:15-17:00 שבת קודש | הלכות שבת | 17:00-17:30 שבת קודש | אור החיים הק"ר | כ-20 דקות לפני צאת השבת

שיעורי הרב ראובן גולן במגוון נושאים
ב"קול הלשון" בטל' 0733-71-81-56

שזתפת בזיכרי הרבים של "בארה של תורה"!
הפזת שבויעת בלעדי: הקרשת הגיליון כולו לברכה,
לרפא או עילוי נשמה 250 ש"ח.
הקרשה אישית (במסגרת ייעודית): 50 ש"ח.
לפרטים ניתן להתקשר או לשלוח הודעת טל - 053-4514677